

Л. Я. Бирюк

РЕАЛИЗАЦИЯ КОНЦЕПЦИИ ВНЕДРЕНИЯ МЕДИА-ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

В статье определены теоретические основы реализации Концепции медиа-образования в высших учебных заведениях Украины: рассмотрены цель и задачи, принципы, формы, направления, условия.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, будущий учитель, медиа-образование.

L. Biryuk

IMPLEMENTING THE CONCEPT OF INTRODUCING MEDIA EDUCATION IN UKRAINE

The article deals with the theoretical basis of implementing the concept of media-education in the higher education of Ukraine: the aim and tasks, forms, directions, condition are investigated.

Key words: the professionals' training, an intending primary teacher, media-education.

УДК 378

О. В. Старченко

ДОКУМЕНТАЛЬНЕ КІНО ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

У статті проаналізовано роль і можливості використання кіномистецтва як засобу формування комунікативної компетентності студентів шляхом впровадження у навчально-виховну систему роботу з документальними фільмами.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні вчителі, артпедагогіка, кіномистецтво, документальне кіно, комунікативна компетентність.

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями. Головним завданням системи освіти в Україні є формування та розвиток конкурентоздатного, вмотивованого, здатного до продуктивної педагогічної діяльності вчителя, який застосовує інноваційні засоби має творче мислення. Саме професійна підготовка вчителя як носія матеріальних і духовних цінностей, має сприяти утвердженню гуманної, демократичної особистості, здатної до саморозвитку, самореалізації своїх інтересів та обдарувань. Сьогодні все більше уваги приділяє людині як особистості – її свідомості, духовності, комунікативній культурі, а також високорозвиненому інтелекту й розумовому потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми, виокремлення невирішених її частин. Ефективна професійна діяльність педагога залежить від багатьох факторів. Не останнє місце в цьому процесі належить комунікативній компетентності, що беззаперечно є невід'ємним компонентом професійної компетентності. В сучасних дослідженнях повсякчас підкреслюється необхідність наявності у педагога комунікативних навичок, тому що будь-яка діяльність людини, особливо педагогічна, ґрунтується на спілкуванні. Спираючись на визначення провідних вчених Є. В. Філатова у своїх працях розглядає комунікативну компетентність як здатність і готовність вступати в вербальні і невербальні контакти з метою вирішення різних комунікативних завдань, як то передача інформації, ведення переговорів, налагодження і підтримка контактів, тощо [6]. На думку Л. І. Луценко, комунікативна майстерність є центром професійності вчителя. Також хотілось би зазначити, що протягом останнього десятиріччя в педагогічних науках активізувався пошук можливостей використання мистецтва для розв'язання професійних соціально-педагогічних завдань. Що на нашу думку є важливим і прогресивним у педагогічній науці. Все більшу увагу дослідників привертає мистецтво як знання, що має сприяти підготовці особистості до творчого діалогу, образного пізнання світу та комунікації. Можливість навчати «мовою

мистецтва» досліджували Л. Масол, Н. Сергєєва, Л. Казачкова, В. Кондратюк, Л. Брюховецька. Так, дослідниця Н. Сергєєва розглядає артпедагогіку як новий науковий напрям, що вивчає природу, закономірності, принципи, механізми залучення мистецтва до розв'язання різноманітних педагогічних завдань. В артпедагогіці дуже тісно переплітаються художній розвиток, естетичне виховання та спілкування щодо побаченого, що дає можливість використовувати в освітньому процесі практично всі види мистецтва. Ми вважаємо доцільним використання мистецтва як засобу формування комунікативної компетентності у професійній підготовці майбутніх фахівців.

За допомогою мистецтва можна ефективно корегувати певні аспекти самосвідомості студента. Відображаючи в художньо-образній формі соціальну дійсність із точки зору передових суспільних ідеалів, мистецтво чинить усебічний вплив на людину, активно та цілеспрямовано розвиває й організовує її думки й почуття, світосприймання та світорозуміння. Усе це повною мірою стосується й мистецтва кіно, яке має цілу низку специфічних характеристик – масовість, доступність, здатність транслювати свої ідеї відразу у велику аудиторію [3].

Великий англійський режисер Альфред Хічкок зазначав, що фільм – це життя, з якого вивели плями нудьги. Дійсно, хороше кіно зачаровує, дивує, змушує задуматися над явищами, що відбуваються в житті людини. Як книга для письменника, музика для музиканта чи картина для художника, кіно для режисера – це спосіб вираження власних думок, почуттів і бажань. Кіно – наймолодше з мистецтв. Йому трохи більше ста років. Але практично відразу після появи його стали розглядати як засіб виховання. Кіно вважають однією з важливих форм мистецтва, джерелом популярних розваг і потужним виховним методом впливу на громадян. Враховуючи аналіз останніх публікацій з даної проблематики ми зробили висновок, що використання кіномистецтва як засобу формування комунікативної компетентності при підготовці майбутніх учителів недостатньо розглянута.

Формулювання мети статті. Метою статті є дослідження особливостей застосування кіномистецтва у професійній підготовці майбутнього вчителя як засобу формування комунікативної компетентності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Активне використання засобів кіномистецтва сьогодні є об'єктивною вимогою і пов'язане з тією роллю, що її відіграють аудіовізуальні засоби в навчанні, вихованні та дозвіллі молоді. Кіноекран впливає на розширення меж пізнання світу, історії людських стосунків, на виховання моральних орієнтирів, створення цілісної картини світу [3]. Специфікою кінематографа є його широкі часові можливості (24 кадри на секунду). Кожен окремий кадр є важливим джерелом інформації, всі елементи кадру (чи принаймні більшість) є детально продуманими та дібраними режисером, вони працюють на те, щоб створити у глядача потрібне враження, емоційний відгук.

Кіноосвіта орієнтована на розвиток інтелектуальної та емоційної сфери особистості. Під впливом кіномистецтва в молоді, зокрема в майбутніх учителів, розвивається зорово-слухове сприйняття, здатність динамічної перцепції, зображеної на екрані художньої інформації, розвитку асоціативного мислення [4]. Наочність подій, що розгортаються перед глядачем у часі й просторі, максимально наближена до «справжнього життя». У глядача є можливість спостерігати вчинки героїв, ідентифікуючи себе з ними, що активно формує емоційну сферу особистості, її ціннісно-вибіркове ставлення до життя. Кінодійсність так само сильно і безпосередньо впливає на чуттєвість людини, як і власне реальна дійсність, кіно певним чином організовує наше бачення світу.

Все, що відбувається у фільмах, має пояснення, все, на чому камера чи монтаж зосереджує нашу увагу, щось нам повідомляє. Фільми можуть бути прочитані, як і тексти. Більшість з нас у змозі після перегляду фільму розповісти сюжет вербально [5]. Таким чином,

фільм – це медіатекст, і педагоги через нього мають змогу навчати критичного мислення. Кінематографічні образи можна прочитувати так само, як ми прочитуємо образи в тексті. Візуальні чи аудіальні засоби втілюють, змінюють чи критикують текстуальні висловлювання. І якщо переглядати екранізації тих самих книг різними режисерами, можна спостерігати абсолютно різні підходи до одного й того ж сюжету. Важливо підкреслити, що кіно як об'єкт дослідження цікаве не тільки творами та персоналіями, його варто осмислювати як феномен мистецький, психологічний, соціальний, комунікативний. Також його можна розглядати і як явище, довкола якого зосереджуються інтереси вчених, винахідників, техніків, бізнесменів, митців та ін. [5].

Використання кіномистецтва як засобу артпедагогіки може здійснюватись через організацію переглядів фільмів, зустрічей із діячами кіно, створення дискусійних клубів, наприклад, з метою усвідомлення художніх прийомів, особливостей створення художнього образу тощо. Тобто потенційні можливості кіномистецтва можуть перевершувати традиційні словесні методи навчання й виховання. Ураховуючи досвід роботи з документальним кіно у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка в рамках Міжнародного фестивалю документального кіно про права людини Docudays UA, пропонуємо методику роботи з документальним кіно, яку ми впроваджували при роботі зі студентами. Вона ставить такі завдання:

– активізувати увагу глядачів у процесі перегляду через постановку завдань перед початком показу;

– залучити до активного осмислення фільму шляхом «ввімкнення» асоціативного мислення, стимулювання образного мислення, намагання зрозуміти художні прийоми, використані автором;

– формувати комунікативні вміння майбутніх учителів.

Перед переглядом фільму:

1. Зробити короткий вступ про документальне кіно як мистецтво та засіб актуалізації суспільно значущих проблем з метою актуалізації наявних знань та уявлень майбутніх фахівців.

2. Дати коротку історичну довідку про автора фільму та про сам фільм (де, коли знімався).

3. Пояснити, що автор, знімаючи фільм, мав чітку мету і хотів донести певну ідею до глядача. У ході перегляду запропонувати учасникам спробувати з'ясувати: яка суспільна проблема хвилює автора? Який основний заклик фільму?

4. Пояснити, що більшість авторів для посилення ефекту використовують різні засоби – технічні прийоми (специфіку зйомки, кольорову гаму тощо), апелюють до асоціацій (є певні символи, що їх викликають), до музики. Встановити, які засоби були використані та яку роль вони відіграють (ці завдання записати на дошці).

5. Дати установку: бути готовими після перегляду розповісти, які фрагменти фільму вони вважають найважливішими і чому.

Після перегляду фільму:

1. Провести обговорення за пропонуваним алгоритмом, макисмально стимулюючи дискусію (у тому числі й самому брати участь у ній).

2. Попросити учасників визначити, який із фрагментів фільму вони запропонували б до створення промо-ролика та чому.

3. Якщо фільм має контроверсію (внутрішню суперечність, що не має однозначно правильної відповіді), майбутній учитель має аргументувати власну позицію.

Наводимо приклади типових завдань, що сприяють формуванню комунікативно компетентного вчителя початкових класів у процесі обговорення фільму.

Побудова бесіди після перегляду фільму:

а) схарактеризуйте головного героя. Зверніть увагу на:

- його погляди та цінності;
- життєві пріоритети;
- соціальний статус;
- матеріальні умови;
- спосіб життя.

б) Визначте позицію героя протягом фільму.

Відповідь на це запитання дозволяє виявити власну життєву позицію, з якою ототожнює себе глядач протягом фільму, та запропоновані фільмом її критерії.

в) Дайте відповіді на запитання:

- Яке основне бажання героя?
- Які переваги/покращення стану надає йому здійснення цього бажання?

Це дозволяє виявити систему пріоритетів, запропоновану фільмом.

г) За аналогією можна визначити основного героя-антагоніста, звернувши увагу на його погляди та цінності, життєві пріоритети, соціальний статус, матеріальні умови, спосіб життя. Відповідь на це запитання дозволить локалізувати об'єкт критики чи осуду.

д) Визначте ідею фільму.

Визначення центрального питання, на яке відповідає герой або фільм, дозволить з'ясувати «мораль фільму», його основне ціннісне повідомлення.

е) Поставте себе на місце режисера. Вам все подобається чи хотілося б щось змінити? Чому?

Аналіз стратегії діяльності режисера, способу подання матеріалу дозволить виявити точку зору на зображувані події чи явища.

Детальний аналіз документального фільму можливий за поданими нижче запитаннями:

- Що саме вам найбільше подобається в цьому фільмі? Чому?
- Про які події фільм?
- Які проблеми він порушує?
- Яка, на ваш погляд, основна думка цього фільму? Чи ви з нею згодні?
- Чи пропонує цей фільм якусь мораль? Чи він повчає? Якщо так, чого саме повчає?
- Які засоби (художні, драматичні чи візуальні) використані у фільмі для донесення до глядача основної думки?

- Якою мірою це відповідає вашому досвіду?
- Чи змінилися ваші уявлення про зображуване в результаті перегляду фільму?

Тепер зосередимося на аналізі кіно як відображенні системи цінностей та уявлень, притаманних сучасному суспільству. Для цього спробуємо відповісти на запитання:

- Які ціннісні орієнтири/систему цінностей пропонує цей фільм?
- Які життєві пріоритети пропагує фільм?
- До чого автори фільму спонукають прагнути?
- Які життєві цілі пропонує цей фільм?
- Які ідеали визначені у фільмі?
- Які ваші уявлення, цінності цей фільм зміцнює? Чи змінює взагалі?
- Якою мірою цінності/уявлення, що стверджуються в цьому фільмі, поширені в українському суспільстві? [5].

Упроваджуючи в життя зазначені елементи технології формування комунікативної компетентності, ми запрошували до обговорення різних спеціалістів з певних галузей, пов'язаних з тематикою фільмів, або працівників психологічної служби університету. Спираючись на основні структурні компоненти комунікативної компетентності ми помітили зміни у студентів на мотиваційно-ціннісному рівні, що проявилась у зацікавленості до такої

форми роботи, прагненні до самовдосконалення та саморозвитку. На когнітивному рівні відзначився інтерес до тематики та проблематики, що піднімалися ході дискусії, бо вимагали знань у певних галузях. На операційно-діяльнісному рівні ми спостерігали здатність майбутніх педагогів до особистісно-орієнтованої взаємодії, вміння зберігати емоційну рівновагу, попереджувати конфліктні ситуації, змогу об'єктивно оцінити взаємодію суб'єктів дискусії, здатність до правильного вибору стратегії і техніки взаємодії з колегами, вміння знаходити аргументи на захист своєї точки зору, тощо.

Враховуючи методику роботи з документальним кіно впроваджену у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка та приклади типових завдань пропонуємо таку модель використання кіномистецтва як засобу артпедагогіки з метою формування комунікативної компетентності майбутніх учителів у професійній підготовці:

- На першому етапі працюємо з групою студентів за запропонованою схемою.
- На другому етапі студенти працюють за тим же алгоритмом, але в якості модератора дискусії по черзі виступають всі студенти групи.
- Третій творчий етап на якому майбутні вчителі самостійно створюють власний алгоритм роботи над фільмом.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок з напрямку. Таким чином, використання документальних фільмів у навчально-виховному процесі професійної підготовки майбутніх вчителів засобами кіномистецтва дозволяє зазначити, що: разом із світом змінюється мистецтво, трансформуються художні потреби глядачів і зростають технічні можливості; застосовуючи в освіті сучасні інформаційні технології і мультимедіа-ресурси, зокрема кінематограф, викладачам не слід забувати, що в основі взаємодії людини і мультимедіа-ресурсів повинна лежати система власних знань, тож кожному з нас є над чим працювати.

Зазначене дозволяє наголосити на тому, що кіномистецтво є унікальним засобом не лише формування критичного мислення, але й розвитку креативних, комунікативних здібностей особистості, засобом стимулювання бажання самоосвіти, самопідготовки, постійного прагнення здобуття знань студентами. Кіно – це засіб візуальної комунікації, одна з важливих форм мистецтва, джерело популярних розваг і потужний метод освітнього впливу на громадян. На нашу думку, викладачам необхідно активно впроваджувати різноманітні форми використання кіно як інструменту навчально-виховного процесу. До подальших розвідок у зазначеному напрямі відносимо детальне розроблення сценаріїв навчально-виховних заходів з використанням документального кіно, розроблення методики використання кіномистецтва в навчальному процесі та впровадження запропонованої нами моделі на практичних заняттях та у лекційних курсах.

Література

1. Кондратюк В. Використання медіаосвітніх технологій у професійній підготовці майбутнього вчителя / В. Д. Кондратюк // Сборник научных работ НТУ "ХПИ" : Проблемы та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. – № 34. – 2013. – С. 173 – 178.
2. Брюховецька Л. Кіномистецтво : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Лариса Брюховецька / – К. : Логос, 2011. – 391 с. – Бібліогр. : – С. 385 – 389.
3. Казачкова Л. Кіномистецтво як ефективний засіб виховання учнів / Л. М. Казачкова / Таврійський вісник освіти. – 2014. – № 2 (46). – С. 228 – 231.
4. Масол Л. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах / Масол Л. // Педагогічна газета. – 2001. – № 12. – С. 6 – 7.
5. Медіаосвіта та медіаграмотність : підручник [ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк] ; [за наук. ред. В. В. Різуна]. – Київ : Центр вільної преси, 2012. – 352 с.
6. Філатова Є. Коммуникативная компетентность педагога: сущность и структура / Е. В. Филатова / «Magister Dixit» научно-педагогический журнал Восточной Сибири. – 2012. – № 1 (3). – (<http://md.islu.ru/>).

Е. В. Старченко

ДОКУМЕНТАЛЬНОЕ КИНО КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

В статье проанализированы роль и возможности киноискусства как средства формирования коммуникативной компетентности в процессе профессиональной подготовки будущих учителей начальных классов.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, будущие учителя, артпедагогика, киноискусство, коммуникативная компетентность.

О. Starchenko

FORMING COMMUNICATIVE COMPETENCE BY MEANS OF DOCUMENTARY FILMS IN INTENDING TEACHERS TRAINING

The article analyzes the role and possibilities of cinema as a means of communicative competence forming in the training of primary school teachers.

Key words: professional training, intending teachers, art pedagogic, cinema, communicative competence.

УДК 376.1-056.3:32:331.108

Т. М. Дегтяренко

ОРГАНІЗАЦІЙНІ УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОРЕКЦІЙНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ ДОПОМОГИ НА РІВНІ РЕГІОНУ

В статті розглянуто проблему якості реалізації корекційно-реабілітаційної допомоги особам з психофізичними порушеннями та/або з інвалідністю. З'ясовано чинники, які негативно впливають на впровадження моделі комплексної медико-соціальної допомоги на рівні регіону.

Ключові слова: корекційно-реабілітаційна допомога, особи з психофізичними порушеннями, особи з інвалідністю, модель комплексної допомоги.

Постановка проблеми. У процесі історичного становлення корекційно-реабілітаційної допомоги особам з особливими потребами невід'ємними її складовими стали сфера охорони здоров'я, освіти та соціального захисту. Штучні спроби відокремити ці три галузі призводили до негативних наслідків, у результаті чого втрачалась ефективність допомоги.

Аналіз актуальних досліджень. Суспільству знадобилось майже століття (маємо на увазі ХХ століття), щоб дійти висновку, що допомога дітям з психофізичними порушеннями повинна бути комплексною. Упродовж останніх років проблема комплексності допомоги дітям з психофізичними порушеннями та (або) з інвалідністю і проблема її реалізації перебуває в центрі уваги українських науковців Т. М. Дегтяренко, А. А. Колупаєвої, В. В. Тесленко, А. Г. Шевцова та ін. [1; 2; 4–6], які вивчали проблеми дітей з різними нозологіями. На сьогодні науковцями визначено її методологічні та теоретико-наукові засади.

Втім аналіз практичного аспекту проблеми дозволив установити, що наявність розроблених теоретичних засад не зумовлює автоматично забезпечення якості корекційно-реабілітаційної допомоги на місцях, у певних адміністративно-територіальних одиницях, зокрема на рівні регіону. Тому тема визначена нами у назві статті є актуальною на теперішній час. Об'єктом нашого дослідження є система корекційно-реабілітаційної допомоги особам з психофізичними порушеннями та/або з інвалідністю як системне явище, соціальний феномен та об'єкт державної політики.

Мета статті: вивчити стан практики реалізації корекційно-реабілітаційної допомоги особам з психофізичними порушеннями та/або з інвалідністю на рівні регіону та з'ясувати